

Mahmut Özer, *Eğitim Politikalarında Sistemik Uyum*. Maltepe Üniversitesi Yayınları, 2021, 268 s.

Değerlendiren: Zafer Çelik

Eğitim, Türkiye’de hemen herkesin ilgilendiği bir konudur. 18 milyon öğrenci ve ebeveyni ile birlikte toplamda yaklaşık 50 milyon kişinin doğrudan eğitim ile ilgili olmasına ve eğitim hakkında herkesin bir fikri olmasına rağmen eğitim politikaları ve reformlarının nasıl yapılması gerektiğini anlatan akademik ve politik metin sayısı oldukça sınırlıdır. Kamuoyunda sıklıkla dünyadaki gelişmeler takip edilmeden, sistematik ve veri temelli olmayan bir şekilde “benim muhteşem bir fikrim var” yaklaşımı ile eğitim sisteminin sorunları ve bu sorunlara yönelik reform ve iyileştirme önerileri yapıldığı görülmektedir. Eğitim sisteminin sorunlarını veri temelli olarak, sistemik bir bakış açısı ile kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutan çalışmalar ise oldukça azdır. Türkiye’de akademik alanda siyaset ve kamu yönetimi, sosyoloji ve iktisat gibi alanlarda eğitim konusuna değinen çalışmalar oldukça nadir bulunmaktadır. Dahası eğitim sistemini sistemik ve kapsamlı bir şekilde veri temelli olarak incelemesi beklenen eğitim fakültelerinde ise reform ve politika tartışmalarını analiz eden kapsamlı çalışmalar oldukça sınırlıdır. Eğitim sistemini iyileştirmek ve daha nitelikli bir eğitim sistemi ihdas edebilmek için eğitim sistemini bütüncül bir şekilde analiz eden ulusal ve uluslararası gelişmeleri dikkate alan veri temelli çalışmalara ihtiyaç vardır. Milli Eğitim Bakan Yardımcısı Mahmut Özer *Eğitim Politikalarında Sistemik Uyum* kitabı ile bu ihtiyaca yönelik katkı sunmaktadır. Özer, *Sistemik Uyum* kitabında yer alan yazılarının çoğunluğunu daha önce farklı akademik dergilerde ve çeşitli gazetelerde yayımlanmış ve bazı yazılarını da ilk kez bu kitap için kaleme almıştır.

@ Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. zcelik@ybu.edu.tr

id <https://orcid.org/0000-0003-0080-1142>

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/D0301
insan & toplum, 2021.
insanvetoplum.org

Kitabın “Sunuş” kısmında Üstün Ergüder tarafından da işaret edildiği üzere Özer, eğitim sistemindeki en temel sorunların temel eğitimdeki eşitsizliklerden kaynaklandığını veri temelli olarak göstermiş, eğitim sistemini iyileştirmeye yönelik reform çalışmalarının sadece okul içi unsurlara odaklanarak çözülemeyeceğini, bu sorunları çözmek için eğitimsel eşitsizliklerin en temel kaynağı olan okul dışı faktörlere de odaklanması gerektiğini, eğitim sistemine yönelik iyileştirme çalışmalarının sadece bir parçaya odaklanarak gerçekleşmeyeceğini, sistemi bir bütün olarak tanımlayarak, sistemik bir bakış açısıyla okul içi ve dışı unsurları birlikte ele almak gerektiğini açık bir şekilde tartışmıştır. Buna ilaveten Özer, eğitim sistemini iyileştirmedeki en önemli unsurun öğretmen ve öğretmen niteliğini iyileştirmek olduğunu vurgularken bir reform çalışmasının da toplumsal bir mutabakat ile gerçekleşmesi gerektiğinin altını çizmiştir.

Özer’in eğitim sisteminin sorunlarını tanımlama ve çözüm önerileri geliştirme biçimlerine bakıldığında “yeni” ve “çalgın” ya da “muhteşem bir fikrim var” yaklaşımında olmadığı görülmektedir. Özer’in PISA, TIMSS ve TALIS gibi uluslararası karşılaştırmalı çalışmaların verilerini analiz ettiği, eğitim sistemini iyileştirmeye yönelik uluslararası literatürü güncel olarak yakından takip ettiği, ulusal kademeler arası geçiş sınavlarının verilerini analiz ettiği görülmektedir. Özer, tüm bu birikimi sistemik bir bakış açısı ve tecrübeli bir üst yönetici olmanın getirdiği deneyimle birleştirerek analizlerini yapmıştır.

Türkiye’de görevde olan bir üst düzey yöneticinin görev alanına ilişkin temel sorun alanlarını tanımlaması, bunları kamuoyuna sunması ayrıca bunları iyileştirme konusunda kamuoyunda belirli bir farkındalık oluşturması açısından *Sistemik Uyum* kitabı son derece değerlidir. Türkiye’de üst düzey yöneticilerinin tecrübelerini ifade eden bir kitap yazma geleneğine sahip olmadıkları bilinmektedir. Dahası Türkiye’de genel olarak üst düzey yöneticilerin veri temelli akademik çalışmalar yapmadığı ve veri temelli politika geliştirme kültürlerinin zayıf olduğu görülmektedir. Özer’in veri temelli ve uluslararası kıyaslama yaparak hem de üst düzey yönetici olarak eğitim sisteminin sorunlarını tanımlaması ve öneriler geliştirmesi, sonraki yöneticiler ve paydaşlar için eğitim sistemini anlamada oldukça değerli olacaktır. İkinci olarak, Türkiye’deki kamu yöneticilerinin her şeyi mükemmel gösterme, sorunları halı altına süpürme ve sadece savunmacı bir perspektif ile hareket etme kültürünün baskın olduğu bir ortamda, Özer’in sistemin sorunlarını açık bir şekilde tanımlaması ve çözüm önerilerini sunması önemlidir. Üçüncü olarak Özer, kendi sorumluluk alanındaki mesleki eğitim, özel eğitim ve liseler arası geçiş sistemindeki değişimleri ve gelişmeleri anlatarak eğitim sistemindeki değişimleri çalışan araştırmacılar için iyi bir veri kaynağı olan metin sunmaktadır.

Kitabın genel çerçevesine bakıldığında ilk olarak eğitim politikalarındaki reform gerekçeleri sunulmuş, ardından eğitim sisteminin en temel sorunu olan eşitsizlikler ve eşitsizliğin kaynakları tartışılmıştır. Buna ilaveten Özer, reform çalışmalarının titiz bir şekilde yürütülmesi ve toplumsal mutabakat ile gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Daha sonra kitapta Türkiye'nin eğitim performansını daha iyi anlayabilmek, eğitimsel sorunların kaynağını tespit etmek için PISA, TIMSS ve TALIS gibi çalışmaların verilerini de kullanılarak çeşitli analizleri içeren bölümlere yer verilmiştir. Bu çalışmaların temel özelliklerine bakıldığında politika geliştirme sürecinde bu analizlerin değeri, eğitim sisteminin performansını değerlendirmek ve reform çalışmaları için bu çalışmaların önemini tartışıldığı görülmektedir. Özellikle PISA çalışmalarının verileri ekseninde Türkiye'deki eğitim sisteminin performansı, uluslararası sistemdeki yeri, öğrenci başarısının temel açıklayıcılarının ne olduğu incelenmiştir. Özer, uluslararası karşılaştırmalı çalışmaların eğitim sistemine ilişkin önemli bir veri sunduğunu ancak sadece bu veriler ve kuruluşların reform önerileri kullanılarak eğitim reformu yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır.

Sistemik Uyum'un sonraki bölümlerinde mesleki eğitim incelenmiştir. Mesleki eğitimde uygulanan 1.000 okul projesi ekseninde mesleki eğitimi iyileştirmeye yönelik çalışmalar kapsamlı bir şekilde sunulmuştur. Mesleki eğitimi geliştirme sürecinde bütüncül bir yaklaşımın takip edildiği bu çerçevede öncelikli olarak okullar arası başarı farklılıklarının azaltılması, dezavantajlılara yönelik öncelik verilmesi, öğretmen ve yöneticilerin desteklenmesi ve öğrenci ve velilere yönelik destek verilmesi gerektiği belirtilmiş ve proje kapsamında bu çerçevede yapılan çalışmalar sunulmuştur.

Kitapta odaklanılan bir diğer konu, özel eğitimin mevcut durumu ve yapılması gereken çalışmalarıdır. Bu kısımda bir yandan özel eğitim gereksinimi olan kaynaştırma ve diğer öğrencilerin mevcut durumu, yapılan çalışmalar ve yapılması gerekenlere yer verilmiştir. Buna ilaveten özel eğitim kapsamında özel yeteneklilere yönelik yapılan çalışmaların mevcut görünümü, son zamanlarda yapılan çalışmalar ve yapılması gerekenler analiz edilmiştir.

Kitapta ele alınan bir diğer boyut ise ortaöğretime geçiş sisteminde yaşanan değişimdir. TEOG'un neden olduğu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için atılan adımlar, yeni liselere geçiş sistemi kapsamında yapılan çalışmalar, yeni geçiş ve yerleştirme sisteminin ne kadar başarılı bir şekilde çalıştığı ele alınmıştır. Ayrıca ortaöğretime geçiş sınavında başarının nasıl farklılaştığını gösteren verilere yer verilmiştir. Eğitim

sisteminde başarının farklılaşmasında sosyoekonomik faktörlerin etkisini gösteren bu analizler oldukça kıymetlidir.

Özer, kitabın son kısmında kısa iki yazısında ise pandemi döneminde dünyada ve Türkiye’de eğitimde yapılan çalışmaları incelemiştir. Pandemi dönemindeki eğitim konusunu incelerken sosyoekonomik eşitsizliklerin bu süreçte nasıl bir konuma sahip olduğunu ele almıştır.

Özer’in farklı temalara odaklanan bu makalelerinde yukarıda da ifade edildiği gibi sistemik bir bakışın hâkim olduğu görülmektedir. Özer, incelediği her eğitimsel meselede sosyoekonomik eşitsizlik boyutuna baktığını ifade etmekte ve bu sosyoekonomik eşitsizlikleri azaltmayı temel politik öncelik olarak tanımladığı görülmektedir. Özer, eğitimsel eşitsizliklerin temel kaynağının okul dışı faktörler olduğunu verilerle göstermektedir. Özer, bu okul dışı alana doğrudan müdahalenin güç olduğunun da farkındadır. Özer, eğitimsel eşitsizlikleri azaltmada öğretmenin kritik rolüne vurguda bulunmakta ve nitelikli öğretmenlerle eğitimsel eşitsizliklerin azalacağını ifade etmektedir. Bu çerçevede Özer’in ilgili literatürde de vurgulanan eğitim sisteminin niteliğini artırmak için tecrübeli öğretmenlerin dezavantajlı bölgelerde çalışması gerektiği vurgusu ile öğretmen niteliği konusunda dünyadaki gelişmeleri de dikkate alarak öğretmen istihdamında lisansüstü mezuniyetin dikkate alınması gerektiği hususu oldukça önemlidir. Gerçekten de son yıllarda dünyada birçok ülkede öğretmen atamalarında eğitim düzeyinin yükseldiği ve her geçen yıl daha fazla ülkede öğretmenlik için yüksek lisans mezunu olma şartının getirildiği görülmektedir (Çelik ve Bozgeyikli, 2019). Özer’in bu iki önerisi hem eğitimin niteliğini artırmada hem de eğitimsel eşitsizlikleri azaltmada önemli katkısının olması beklenmektedir. Ancak Türkiye’deki mevcut öğretmen istihdam ve yer değiştirme politikaları ile öğretmen adayı sayısının aşırı büyüklüğü bu iki önemli politikayı uygulamaya koymayı zorlaştıracak hususlardır. Ancak bu iki önerinin eğitimi iyileştirme ve eşitsizliği azaltmadaki önemi dikkate alındığında, önerilerin nasıl uygulanacağı konusunun ilgili paydaşlarla daha çok tartışılması gerekmektedir.

Eğitim Politikalarında Sistemik Uyum kitabı, görevde olan üst düzey bir yönetici tarafından sadece “düşünceler” olarak değil ulusal ve uluslararası alanda eğitimdeki gelişmeleri yakından takip ederek, uluslararası karşılaştırmalı çalışmaların verilerini dikkatli bir şekilde analiz ederek, ulusal sınavlardan ve mesleki eğitim ve özel eğitim gibi alanlarda da veriler üreterek, eğitim sistemindeki gelişmeleri, sorunları ve yapılması gerekenleri veri temelli olarak analiz etmektedir. Buna ilaveten eğitim sisteminin en temel sorunu olarak eğitimsel eşitsizlikleri merkeze alması, toplumsal eşitsizlikleri azaltmaya yönelik öneriler getirmesi ve bu alanda liderliğini yaptığı

çalışmalardan örnekler sunması oldukça anlamlıdır. Son olarak Özer, Türkiye'deki bürokratik ve politik kültürden farklılaşarak reform çalışmalarının “ben bilirimci” ya da “kervan yolda düzülür” gibi bir bakış açısı ile değil verileri dikkate alarak, geniş bir mutabakat çerçevesinde, üzerinde yeterince tartışma yapılarak gerçekleştirilmesini önermiştir. Kitap, Türkiye eğitim sisteminin temel sorunlarını sistemik bir perspektifle ele alan, çözüm önerileri sunan ve bu sorunlara da zaman zaman geliştirilen projelerden örnek vererek ele alan bir çalışmadır.

Kaynakça

Çelik, Z. ve Bozgeyikli, H. (2019). *Dünyada ve Türkiye’de öğretmen yetiştirme, istihdam ve mesleki gelişim politikaları* (Odak Analiz No. 2). EBSAM.